

ВАЖНО И НЕВАЖНО У ДРАМИ „ПРОТУВЕ ПИЈУ ЧАЈ“ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА

Сажетак: У овом раду желели смо да покажемо којем типу драме припада драма Драгослава Михаиловића „Протуве пију чај“, а да бисмо у томе успели било је потребно установити која драмска дела су аутору била узор за писање драме о којој је реч, као и сличности, односно разлике у односу на тај узор. Осветљено је да је Драгослав Михаиловић за драму „Протуве пију чај“ могао наћи узор у Чеховљевим драмама, али да се по присуству модерних елемената у овој драми, она показује као савремено дело. Драгослав Михаиловић, сасвим необично за драмску уметност, уместо репрезентативног јунака једног друштва, у својој драми приказује групу јунака у којој се по важности судбине ни један јунак не издваја. Равноправност међу јунацима и њиховим судбинама показује се пре свега преко дијалога који се често појављује напоредно са другим дијалогом и у коме су теме оно што за судбину једног јунака представља подручје неважног. Анализом је показано и то да у драми важну улогу имају натуралистички елементи који су третирани као симболи и да је само онда када се ови елементи пажљиво протумаче могуће сагледати слику света који се проказује у драми „Протуве пију чај“. У сагледавању ликова драме важно место заузимају и време и простор драме, који, такође, имају симболичка значења, а који на први поглед делују свакидашње и неважно.

Кључне речи: Драгослав Михаиловић, драма, лик, време, простор, симбол, традиционално, модерно

Драгослав Михаиловић у свом књижевном опусу има и четири драме, које су чврсто међусобно повезане специфичном драмском поетиком, чији је извор чеховљевска драматургија. Зато се за драму „Протуве пију чај“, уосталом као и за најпознатију Михаиловићеву драму „Увођење у посао“, може рећи да се у њима ништа не догађа, баш као што се знало рећи поводом драма руског класика. И заиста, драма „Протуве пију чај“ нема заплет у класичном смислу те речи, али оно априори драмско у дело је уграђено кроз идејни план драме и потврђује се у унутрашњем свету њених протагониста. Ова драма нема класични заплет и кад се гледа из перспективе о којој је говорио Френсис Фергасон пишући о „Вишњику“ у свом чувеном делу *Суштина позоришта*. „Драма нема

много од заплета у било ком од ових прихваћених значења речи зато што се она не обраћа рационалном уму већ поетској и глумачкој сензибилности. Она је подражавање радње у најстрожем смислу, и смишљена је према првом значењу ове речи“ (Фергасон, 1970: 215). Определујући се за специфичну врсту јунака, Драгослав Михаиловић бира и одсуство театралности, дајући истовремено примат ономе што се не опажа на први поглед, а што је у модерној драми нераздвојив део протагониста.

Драма „Протуве пију чај“ од почетка на сцени приказује групу јунака чији се састав, с времена на време, мења, али феномен групе остаје константно присутан. Групу чини посебна врста друштвено скрајнутих људи: Рака, Божа, Младен и Никола – људи без занимања, два пропала студента, неостварени глумац, носачи, проститутка, пензионер обавијен велом тајне (он је голооточанин) и два криминалистичка инспектора. Дакле, у питању су карактери људи пропалих амбиција, у питању је група коју чине људи са маргине друштва, односно карактери који нису „репрезентативни у оном смислу у коме, на пример, Ибзенови отелотворују животне тенденције и стремљења једног времена.“ (Христић, 1981: 225).

Реч је о јунацима које би класична драма сматрала недостојним за драмске карактере. Овакав тип драмског јунака увелико се појављује већ у Чеховљевим драмама¹, које су изгледа биле велики узор Драгославу Михаиловићу као драмском писцу. Приказивање јунака онаквог какав се може срести и у стварном животу наслеђе је реалистичке традиције, али избори које јунаци драме „Протуве пију чај“ чине, односно које су учинили пре почетка драмске радње, јасно упућују на то да је у драми у питању човек модерног доба који је једини одговоран како за оно што је постигао, тако и за оно што није постигао у животу. Нема у модерној драми какву пише Драгослав Михаиловић судбине која стоји као константа која ће се остварити ма шта драмски јунак да чини, нити се, с друге стране, приказује друштво као узрок пропасти појединца.

Појава групе као јунака драме у којој се ни један појединац не издваја као главни, нити су неки мање важни да бисмо рекли да су споредни, последица је управо споја елемената традиционалне и модерне драме. Судбинско се не раздваја од неважног, већ с њим чини целину, зато што је тако и у животу. Исто се преноси и на положај ликова у драми; *споредни ликови* су престали да буду споредни, јер су постали равноправни са *главним јунаком* и по праву на сопствену драму.

Равноправност међу јунацима драме „Протуве пију чај“ уочава се већ при првом изласку ликова на сцену, јер је приказана напоредност два дијалога, односно дијалога и монолога заоденутог у дијалог:

„Канаринац: А овај Рака, људи, навалио у клозету на једног пијаног да му носи кофер.

Божа: (покушавајући да с ивице прстом убаци кутију шибица у чашу на сред стола) Он за себе увек нађе право место. (Канаринац отвара фиоку у келнерају, одакле вади сакривени телефон. Почине да окреће бројчаник.)

¹ О томе су писали Јован Христић, Петер Сонди, Френсис Фергасон и др.

Миладин: Ако те види Риста, јебаће ти мајку.
 Чеда: Где бих мог'о да нађем мало топле воде?
 Рака: Шта ће ти топла вода?
 Чеда: Да пијем. Имам бубрежни напад. Да више не повраћам.
 Рака: Бубрези? Е, мој ти. Не знам 'ди то можеш да нађеш.
 Канаринац (у телефонску слушалицу): Здраво, кево, овде Влада.
 Рака: И шта ћеш ти да будеш кад завршиш школу?
 Чеда: Професор.
 Канаринац (у слушалицу): Како ниси навикла? Кењај, кево, кењај.
 Рака: Професор! Дај тај куфер. 'Ајде са мном. (Почне готово да му отима пртљаг.)
 Чеда: Шта ти је, бре?
 Рака: Па дај да ти понесем. Да те одведем. То је ту, близо.
 Канаринац (у слушалицу): Еј, знаш да ћу да добијем брата?
 Чеда: Ама, немам да ти платим.
 Рака: Без паре 'оћу! На, будало!
 Канаринац (у слушалицу): Тебе ми. Прво сам добио нову кеву, а сад ћу и брата.“ (Михаиловић, 1984: 200, 201).

Позицијом коју ова слика заузима – позиција почетне драмске ситуације – читаоцу се сугерише њена важност за разумевање драме „Протуве пију чај“. Зато, ако би нам се учинило да се Коста или Глумац могу издвојити као главни јунаци по простору који заузимају у драми, уводна сцена је ту да нас подсети на то да и остали јунаци драме имају своју судбину – личну драму ништа мање важну на егзистенцијалном плану.

За све протагонисте драме „Протуве пију чај“ можемо рећи да се одричу садашњости, а „одрицање од садашњости је живот у сећању“ (Сонди, 2008: 56). То значи да је код ових јунака који стално говоре о неважном, богат унутрашњи живот, њихова доминантна одлика се налази у психолошком домену. Управо се у том домену издвајају Коста и Глумац чија се психолошка стања одликују изразито патолошким елементима. Патолошко је потребно Драгославу Михаиловићу да би приказао однос између савременог човека и његове судбине.

Ранко Петровић Глумац је пропали/неостварени глумац, који своје дане проводи у станичној биртији са, како сам назива друштво које тамо обитава, „господом протувама“, са којима се сматра равноправним. Драгослав Михаиловић из угла другог – у овом случају Чеде, пропалог студента – осветљава Глумца као некадашњи велики глумачки потенцијал, што ће касније – у изузетно важној ситуацији – потврдити и сам Глумац, призивајући у сећање оно што су о њему писали и говорили позоришни стручњаци. Да би се поиграо са читаоцем/гледаоцем, а да би, истовремено, омогућио испољавање патолошког у Глумчевој природи, писац на сцену изводи Лелу – младу редитељку која има задатак да врати на глумачку сцену Ранка Петровића Глумца. Глумац добија шансу, односно улогу, али је одмах јасно да је неће искористити:

„Глумац: Дакле, отприлике, треба да асистирам главном глумцу? Оно – један позади крампа и изиграва магарца, а други напред скупља аплаузе? Добар штос.

Лела: Ранко, немамо сад времена за то. Надам се да нисте заузети?

Глумац: Чекај мало, молим те. Дабоме, прелазимо на ти?

Лела: Нормално. Радићемо заједно. У једанаест би морао да дођеш на пробу. Донела сам ти текст.

Глумац: Ти би сад, сигурно, један леп мали вињак? Овде нема ништа друго.

Лела: Не, не, молим те.

Глумац: Два вињака, молим те. (Тихо.) Коста, ова ми мала, изгледа нуди улогу?

Коста (тихо): Па сигурно. Сад издржи.

Глумац (тихо): А ако ја сад ту – паднем мртв?“ (Михаиловић, 1984: 236, 237).

У овој Глумчевој реплици нама се ставља до знања да прави предмет интересовања Драгослава Михаиловића у драми „Протуве пију чај“ не представљају „социјална зла која се могу лечити, колико судбина људи и оно што се ничим не може излечити“ (Христић, 1981: 54). За Ранка Петровића Глумца везује се „проблем људске судбине: шта ми у ствари јесмо, а шта мислимо о себи, шта очекујемо, а шта нам се догађа?“ (Христић, 1981: 62). Дакле, није ствар у томе да он није имао шансу, него је проблем у патолошком страху од шансе. За Драгослава Михаиловића се каже да је писац, који је имао у стварном животу прототип за слику света коју налазимо у његовим делима, и зато он један овако озбиљан психолошки поремећај заогрће Глумчевим сталним причама о небитном, као и тиме што он на сцени пије и уринира, да би, на тренутке, исказао свој превелик, блокирајући страх који га је и довео управо ту где и јесте. Порука је јасна, Ранко није постао велики глумац, јер то и није могао постати, а узрок за неуспех налази се у њему самом.

Са ништа мање драмског потенцијала приказана је и Костина судбина. Његова позиција је сасвим различита од позиције осталих припадника групе, али он и даље неодвојиво припада групи. Коста ће показати сву комплексност свог лика у драми „Протуве пију чај“ у дијалогу са Мргудом (криминалистичким инспектором), у првом чину. Мргуд долази у бифе да би наговорио Косту да присуствује дивизијској прослави. Свој претходни живот Коста је оставио и већ дуже време скоро да живи у станичном бифеу. „Мргуд: Волео бих да ми једанпут објасниш: имао си жену и сина – и разјурио их; имао си лепу дужност – и заједно је. Зашто си то урадио?; Коста (одговара): Нећеш ти то схватити, Мргуде.“ (Михаиловић, 1984: 214). Костин једноставан одговор побуђује у читаоцу/гледаоцу слутњу да се овом јунаку десило нешто страшно пре почетка драмске радње. Испоставиће се да је Коста био на Голом отоку. Међутим, напуштање породице, односно сваког облика живота ван станичног бифеа долази из самог јунака. Коста је препознао у себи потенцијалног убицу сопствене жене и сина, и, као модерни трагички јунак, бежећи од непочињеног злочина,

он прихвата кривицу и према својој породици и према самом себи. Одлазак у бифе представља бег и од света и од себе.

Коста има специфичну позицију у драми зато што је на супротној страни од осталих припадника групе. Они западају у невоље зато што нису постигли оно што нису ни могли да постигну, док Коста пропада одбацујући оно што је имао у страху да ће сам постати нешто што, можда, не би постао. Иако мотивација за несрећу долази из самог јунака, у Костином случају спољашње околности (боравак на Голом отоку, а за то време његова жена је са једним од оних који су га тамо отерали) су важан чинилац његове пропасти.

Док је код Глумца реч о изузетно снажном страху од смрти, код Косте патолошко се манифестује у упорном остајању у станичном бифеу. Коста јесте јунак одређен патњом, али не и јунак који се на то навикао. Када га Глумац пита: „Зашто си ти, пријатељу, данас кисео? Наше су лађе одавно потонуле, зашто још имаш да будеш кисео?“, Коста (одговара): Никако да се навикнем.“ (Михаиловић, 1984: 217). Дакле, Коста интимно, ипак, сања о некој будућности. Сан о будућности он везује за породицу, он сања да га син позове на венчање и у тој жељи купује дарове за младу, које ће касније, веома симболично, поклонити проститутки.

Пре него што је постао овакав какав излази пред публику, Коста је припадао типу људи који желе да мењају свет. „Ти си некада, човече, желео да мењаш свет.“, рећи ће Глумац, док се у оквиру драмске радње појављује јунак којег доминантно обележава егзистенцијални песимизам, а за то се може наћи много примера у драмском тексту. Један од њих је и тренутак када Глумац предложи Кости да се заједно убију, а Коста покаже да за њега исти статус имају и живот и укидање живота, јер је према Глумчевој идеји показао исти однос као и према предлозима да се живот настави ван железничке станице. Тако он постаје јунак који у исту равн доводи и постојање и непостојање. Идући још један корак даље у брижљивом сликању песимизма као доминантне особине која се везује за лик Косте, а преко њега и за саму драму, Драгослав Михаиловић приказује Косту као јунака који нема потребу да се разрачунава са онима који су допринели његовом положају, о чему сведочи ова дијалогска секвенца: „Глумац: Онда можда желиш да се светиш?; Коста: Зашто бих? Свак ће то себи сам средити.“ (Михаиловић, 1984: 219). Из Костиног одговора се види да он верује и у деструктивност и у аутодеструктивност људске природе. А тиме се додатно мотивише егзистенцијални песимизам као доминантна одлика овог јунака.

Коста је једини из групе јунака коме ће се нешто важно десити за време драмске радње, али у духу драме какву пише Драгослав Михаиловић, ни то неће бити приказано пред очима публике. Станични носачи ће га убости ножем, и тиме, ипак, угрозити његов живот (у драми се не каже да ли је увод смртоносан), односно одузеће му једино што му је остало, а то је физичка снага. Костино рањавање, један је од оних догађаја који се без обзира на значај који има у структури Михаиловићеве драме не одиграва на позорници зато што Михаиловић, по угледу на Чехова, важне догађаје понекад изоставља, дајући предност ономе што је наизглед неважно. Ево како изгледа сцена о којој је реч:

Коста је изашао из биртије и њему се иза кулиса задаје, можда, смртни ударац. Међутим, публика на сцени види групу која трачари и пије: „Никола: Чије оно лепо дете?; Мики: Није му то ваљда унука?; Божа: Дај, Ристо, суну ми још једну.“ (Михаиловић, 1984: 310). Док трају ова безначајна наклапања на сцену допиру последице онога што се десило иза сцене, односно, на сцену излази потпуно блед Коста, који крвари.

Сцена о којој је реч указује на природу поступка у Михаиловићевој драми. Ми у њој видимо оно што су јунаци некада били, пре него што су постали неспособни за било какво делање. Зато се и јавља питање, па где је онда ту драма? Али се одговор намеће сам по себи: да је драма управо у ономе што је Драгослав Михаиловић одабрао да нам покаже. Он, да се послужимо Фергасоновим речима, „одабира само оне догађаје, оне тренутке у животу својих личности у којима оне, у прекидима између рационалних напора, осећају свој положај и судбину најнепосредније. Тако он постиже да нам прикаже радњу драме као целину кроз многа различита осветљења а да о томе не истакне никакву тезу.“ (Фергасон, 1970: 216). Односно, драма се одиграва у унутрашњем животу протагониста, који се показују у специфичном тренутку у ком „осећају свој положај и судбину најнепосредније“ (Фергасон, 1970: 216).

Дијалог је најважније драмско средство, а у драми Драгослава Михаиловића „Протуве пију чај“, он је и једино. Како јунаци у овој драми нису у стању да делају, они стално говоре. Њихова казивања су, формално гледано, увек иста, а предмет дијалога, током читаве драме је исти, чини га свакодневица – овде и сада. На почетку смо поменули паралелне токове дијалога у драми „Протуве пију чај“, и та паралелност дијалога је стална. Неретко у дијалогу учествују сви ликови, али постоје поједине реплике које су некако издвојене. Честа је и исповест; јунаци ове Михаиловићеве драме стално се исповедају, без обзира на то има ли кога да их чује, и без посебног спољашњег повода за исповест. Све исповести су успутне и укључене у дијалог, а настају уз доминантну психолошку мотивацију. Када се узме у обзир и место исповести – станични бифе – додатно се осветљава психологија јунака драме. То су људи који пате и који опажају своју патњу, а писац их доводи у ситуације у којима су подстакнути нечим невидљивим за гледаоца и кад та патња надраста њихову моћ да је поднесу и излази на светлост дана. Тако ће у узредном ћаскању Рака разоткрити патњу која га је довела управо у станичну биртију и која је један од узрока његовог садашњег стања.

Други чин почиње дијалогом који Ристу, шефа бифеа, потпуно разобличава пред публиком, а у средишту дијалога се налази нешто сасвим неважно – полицијско распитивање о пљачки (коју публика, такође, није видела, него се за њу сазнаје успутно). „Ћеба: Што нећеш да нам кажеш? Кажи твојим другарима; Риста: Ма шта да вам кажем? Шта ’оћете ви од мене?; Ћеба: Ручни рад, Ристо. Ко се овде бави ручним радом?; Риста: Как’ и ручни рад? Не знам ја то, човече; Ћеба: Знамо да не знаш, али ипак нам кажи. Ко што си нам увек говорио; Риста: Ма они су само тако слуђени. Ал’ не краду ништа. Очију ми; Ћеба: Он нас, Мргуде, зајебава. (...) Ћеба: Па јеси ли служио војску? Који род?;

Риста: Па прво сам био у пешадију, а онда ме пребацили у официрску мензу. Због равни табани; Ђеба: Па ето. Пешадинац. Одма' се види; Риста: Па шта ако сам био у пешадију? Склони, Мргуде, овог човека од мене! Само ме нервира!“ (Михаиловић, 1984: 250–252). Цео један портрет Драгослав Михаиловић насликао је на три стране а заоденуо га у дијалог о неважном. Риста је, заправо, потказивач, који има страх од полиције. Са друге стране, мотивише се и његова потреба да гледа у нужнику гостима фалусе, за шта им плаћа пићем, а што је до овог дијалога, у коме се открива природа његове сексуалности, изгледало као бизарно.

Сличну функцију – функцију разобличавања – дијалог има у читавом делу. Драгослав Михаиловић пушта да, кроз разговор о неважним стварима јунаци сами себе разоткрију и тако учине очигледним све оно што их чини и оним што јесу и оним што су били. Када је реч о дијалогу у драми „Протуве пију чај“, важно је имати на уму оно што је, поводом дијалога у Чеховљевим драмама, рекао Јован Христић: „не смемо заборавити да су Чеховљеве драме, осим тога што су велика слика људског живота, и ништа мање велика слика људске душе и да у њима видимо и неке психолошке процесе које је класична драма – сва устремљена ка основним одредницама нашег постојања – скраћивала или сасвим изостављала.“ (Христић, 1981: 195).

Не можемо се бавити тумачењем драме „Протуве пију чај“, а да не приметимо простор у коме се одиграва драмска радња. Он је по јасним упутствима из дидакалогија на сцени подељен на два дела, и то тако да једним делом доминирају врата биртије, а другим врата нужника. Међутим, током развоја драмске радње се стално инсистира, како на томе да се радња одвија у станичној биртији, тако и на томе да је заправо у питању простор железничке станице у Београду. Биртија и нужник представљају микропростор, док железничка станица представља макропростор драме „Протуве пију чај“.

Непроменљивост/статичност простора треба посматрати као симболичан елемент у драми, који сугестивно истиче једну важну одлику ликова. Преко простора, симболично се ставља до знања да нема могућности за промену њиховог положаја у животу. У драми је на сцени стално исти простор на коме се готово ништа не мења. Већ је речено да се кључни догађај или онај који има потенцијал таквог догађаја (напад на Косту), одиграо ван простора који се приказује реципијенту. Међутим, разни простори се појављују у дијалогу, приказани или као жељени простори или као простори спаса: Кнез Михаилова, Дубровник, Немачка итд. А то ствара илузију о могућој промени. (У ретким случајевима, простор ван станице добија негативну конотацију, као озлоглашени или нежељени простор: Голи оток, село.) Промена је могућа само ако се за њу одлучи сам јунак. Постављањем Избора као кључног за промену/одсуство промене јунака и њихових судбина, драма Драгослава Михаиловића „Протуве пију чај“ показује се као модерна драма, што истовремено представља кључну разлику у односу на традицију на чијој подлози настају драме Драгослава Михаиловића. У драми се јављају реплике које говоре о промени простора у коме јунак борави:

„Никола: А, идем ја одавде. Јебеш ти то. Имам ја једног друга у Минхен. (...).

Божа: Богами, ни ја не би’ остао. (...)

Рака: Коста, што им ти нешто не кажеш?

Коста: Шта да им кажем? И ја се мислим да идем.

Миладин: ’Ди ћеш ти?

Коста: Имао сам једног пријатеља Херцеговца у Дубровнику. Иш’о бих да видим је ли још жив. Море је сад лепо.“ (Михаиловић, 1984: 306, 307, 308).

Али до промене не долази, јер из простора који има симболички статус у драми „Протуве пију чај“ – нема излаза, односно јунаци Михаиловићеве драме немају могућност да нађу излаз.

У драми „Протуве пију чај“ простор се на специфичан начин онеобичава. Станична биртија, а она по својој природи спада у места која су изузетно прометна и пре свега јавна, код Драгослава Михаиловића има функцију уточишта, а та функција иначе припада интимном простору као што је кућа – дом. Не само да протагонисти Михаиловићеве драме на станици налазе неку врсту склоништа, него станичну биртију виде као место на коме се могу исповедати, говорити о свом животу. Тако се, још једном, показује да је простор у функцији ликова и да је активни чинилац драме.

Да бисмо што прецизније одредили шта је у драми важно, а шта неважно, односно да бисмо показали да Драгослав Михаиловић пише драме у којима доминирају елементи неважног, и да су они од изузетне важности за тумачење драме и одређивање типа јунака о коме је у драми реч, а да са друге стране, оно што нам се може чинити као важно, има статус онога што је заиста неважно за само тумачење, осврнућемо се на време драмске радње.

Време у драми је приказано као време у коме доминира репресија, на шта указују детаљи са полицијом и то да су поједини протагонисти били на Голом отоку, али саме друштвене околности о којима је реч у драми немају посебан значај за сагледавање ликова. Време драмске радње је активан чинилац и, као и простор, симболичне је природе. Као време драмске радње појављују се гранични тренуци, тј. прелази дана у ноћ и ноћи у дан, односно јутро на самом завршетку драме. На идејном плану драме преко овако одабраног времена драмске радње наговештава се идеја промене/смене, али она остаје у једном строго омеђеном кругу и као и потенцијални простор у који би јунаци могли да пређу, а који се појављује у дијалогу, припада подручју неостваривог/немогућег.

Може се говорити о повезаности простора и времена у драми, и та повезаност указује на кључну одлику драме „Протуве пију чај“. Наиме, станична биртија је место које не само што одаје утисак мутног и сумњивога простора, него је као, такву доживљавају и сами јунаци. А тренутак смењивања дана и ноћи познат је као време мутних радњи, односно, у фолклорној традицији као време које припада нечистим силама, силама које не припадају свету људи. Управо су такви јунаци Михаиловићеве драме „Протуве пију чај“. Они су нека врста друштвених вампира или духова који и не могу да пронађу место међу

људима ван биртије, међу онима којима су некада и сами припадали, као у случају Косте и Глумца, или до њих никада нису стигли, као у случају Николе, Чедe и других.

Драма „Протуве пију чај“ је веома сложено књижевно дело које се не може добро протумачити ако се посебна пажња не посвети наоко неважним појединостима које доминирају у овом делу. Једна од тих ствари, која има велики значај за разумевање читаве драме, јесте подручје физиолошког, односно Михаиловићева потреба да у драму укључује и натуралистичке елементе.

Физиолошку радњу – уринирање треба посматрати као симбол. Драгослав Михаиловић, вероватно по угледу на Чехова², у своје драме уводи симбол који наговештава праву природу ликова. На плану драмске радње овај симбол има важну функцију јер се појављује често и експлицитно. Мотив уринирања се појављује на свим композиционо важним местима: почетна и завршна сцена у драми, као и почетна изавршна сцена сваког чина.³ При томе се оно дешава на самој сцени, за разлику од, како смо већ показали, пресудних догађаја који се одигравају иза кулиса. Тако чин уринирања добија на важности и показује се као незаобилазна компонента у тумачењу драме „Протуве пију чај“.

Уринирање је свакако симбол отпадништва у односу на утврђени друштвени поредак и управо тиме што је оно приказано на сцени, а не пресудне дилеме или одважни поступци изузетних појединаца, драма шаље јасну поруку. У свету о коме је реч у драми вредности су до те мере поремећене да све лако може бити обезвређено. Тамо где се симбол отпадништва од утврђеног друштвеног поретка појављује на сцени толико природно да постаје саставни део света који нам се приказује, не можемо а да не видимо и егзистенцијални песимизам.

Песимизам је важна одлика драме „Протуве пију чај“, јер се он појављује и у симболу, а симбол обједињује у себе све нивое значења у драмском тексту, а онда се песимизам везује и за лик Косте који има специфичну позицију у односу на остале ликове, и коначно, он се јавља и у самој радњи драме јер, као што је више пута показано, драмом доминирају неважне радње, али радње које чине нераскидиву везу са оним што је важно и које, и у стварном животу, имају важну улогу.

Кроз анализу драме „Протуве пију чај“ смо показали да се у овом Михаиловићевом делу често говори о ономе што је неважно, односно о ономе што нам тако изгледа само на први поглед. То је случај са јунацима, дијалозима у којима је увек реч о неважном, тако је и са временом и простором драмске радње. Међутим, идејни план драме, до ког се може доћи само пажљивом анализом формалног аспекта дела пружа реципијенту слику света драме „Протуве пију чај“. На том плану се показује да је у питању откривање трагичног у свакодневном. „Постоји свакодневно трагично које је много реалније, много дубље и много ближе нашем истинском бићу него трагично великих подухвата. Лако

² О симболу у Чеховљевим драмама видети у књизи Јована Христића *Чехов, драмски писац*.

³ Изузетак је само почетак трећег чина, али подручје физиолошког је присутно у дијалозима у којима се јавља нужник.

га је осетити, али није једноставно показати га, пошто то суштинско трагично није само материјално или психолошко. Овде није реч о одређеној борби једног бића против другог, о борби једне жеље с другом жељом или о вечном сукобу између дужности и страсти. Пре би била реч о томе да се покаже чега има зачуђујућег у самој чињеници да се живи. Пре би била реч о томе да се прикаже живот душе у њој самој, у средишту једне бескрајности која никад није неделотворна. Пре би била реч о томе да се иза свакодневних дијалога разума и осећања ослушне свечан и бескрајан дијалог душе с њеном судбином.“ (Метерлинк, 1975: 89). Драгослав Михаиловић у драми „Протуве пију чај“ успео је да покаже трагично у свакодневици. Да би то постигао он је морао да усклади формалне и тематске елементе.

Извори

Михаиловић, Д. (1984). Протуве пију чај. *Увођење у посао*. Београд: Просвета, 193–323.

Литература

Метерлинк, М. (1975). Свакодневно трагично. *Драма*. (ур. Мирјана Миочиновић). Београд: Нолит.

Сонди, П. (2008). *Студије о драми*. Нови Сад: Orpheus.

Фергасон, Ф. (1970). *Суштина позоришта*. Београд: Нолит.

Христић, Ј. (1981). *Чехов, драмски писац*. Београд: Нолит.

Livija D. Ekmečić

IMPORTANT AND UNIMPORTANT IN THE PLAY „BUMS DRINKING TEA“ BY DRAGOSLAV MIHAILOVIC

Summary: In this study we wanted to show what type of drama is Dragoslav Mihailovic's play „Bums Drinking Tea“, and in order to show it, it was necessary to determine a model for writing the author had, as well as the similarities and differences in relation to this model. It was determined that model for his plays Dragoslav Mihailovic finds in drama of A. P. Chekhov, but presence of modern elements in the play in question, makes it as a contemporary work. Quite unusually for the art of drama, instead of representative hero of the society, Dragoslav Mihailovic shows in his play a group of characters, in which the importance of the fate of one hero does not stand out. Equality among the heroes and their destinies is, primarily, shown through dialogue that often

occures alongside with another dialog about subjects that, in a relation to the fate of a hero, are in the domain of unimportant. The analysis also showed, that naturalistic elements that are treated as symbols, have an important role in the play, and only when these elements are carefully interpreted it is possible to see a complete picture of the world presented in the play „Bums Drinking Tea“. For comprehension of the characters of the play, time and space of the drama, that are also treated as symbols, play very important role, but at first seem trivial and unimportant.